

Samarbeid og taushetsplikt

Lovregulering av samarbeid

- Hol § 3-4: «Kommunens ansvar etter § 3-1 første ledd innebærer plikt til å legge til rette for samhandling mellom **ulike deltjenester** innad i kommunen og med **andre tjenesteytere** der dette er nødvendig for å tilby tjenester omfattet av loven her.»
- Forsvarlighetskravet som gjelder helsepersonell og virksomheter, forutsetter at disse søker samarbeid med andre om enkeltpersoner som ledd i å gi forsvarlig helsehjelp. («koordinerte tjenester»)

Samarbeid

(forskrift om helsestasjons- og skolehelsetj.)

- Krav til helsetjenesten
 - ”Helsestasjons- og skolehelsetjenesten skal ha **rutiner for** samarbeid med fastlegene, med andre kommunale tjenester,

Samarbeid og taushetsplikt

- Mange ulike individuelle aktører
 - Ulik profesjonsbakgrunn
- Kommer fra ulike forvaltningsenheter
 - Med ulike roller
- Krav om helhetlig tjenestetilbud
 - Helhet og plan
- Horisontalt "bytte" av opplysninger?
 - "Need to know" – "nice to know"

Samarbeid og taushetsplikt (forts.)

- Etatene har hvert sitt lovverk, og ulike regler om
 - Samarbeid og taushetsplikt
- Noen av de individuelle aktørene er dessuten forpliktet på profesjonslovgivning
 - Helsepersonell vs andre
- Skaper usikkerhet
 - om deling av opplysninger/samarbeidet
 - For streng/for lemfeldig/tilfeldig?

Aktuelle aktører – aktuelle lover

- Kommunen
- Helse-/oms.tjenesten
- Sykehus, BUP mv.
- Helsepersonell
- Skolehelse-/helsestasjon
- Barnevern
- Sosialtjenesten NAV
- Trygdeetaten NAV
- Skole/PPT
- Barnehagen
- Kulturetaten
- Tannleger
- Politi
- Idrett
- Frivillige

- folkehelseloven, helse- og omsorgstjenestel.
- helse- og omsorgstjenestel.
- spesialisthelsetjenesteloven
- helsepersonelloven
- egen forskrift
- barneverntjenesteloven
- sosialtjenesteloven
- folketrygden
- opplæringslova
- barnehageloven
- forvaltningsloven
- helsepersonelloven
- politiloven, forvaltningsloven + andre lover
- ?
- ?

Taushetsplikt

- Utgangspunktet i samarbeidet
 - Plikt til å ikke bringe videre opplysninger om «personlige forhold»
- Hvilke unntak gjelder?

Spørsmålsstillinger

- 1. Hvor langt er det gjort unntak fra taushetsplikten, dvs i hvilken grad åpnes det for å meddele og motta opplysninger ved samarbeid?
- 2. Er det forskjeller i helse- og omsorgstjenesten, skolens, sosialtjenestens, barneverntjenestens og andres rett og plikt til å meddele seg til hverandre, og i tilfelle hvilke er de?

Tre viktige lovstrukturer om taushetsplikt

- Forvaltningsloven
- Spesiell tjenestelovgivning
- Profesjonslovgivning

HELSEPERSONELLS TAUSHETSPLIKT

– Hlspl § 21 og 21a

- ”Helsepersonell skal **hindre** at andre får adgang eller kjennskap til opplysninger om folks legems- eller sykdomsforhold eller andre personlige forhold som de får vite om i egenskap av å være helsepersonell.”
- Det er forbudt å lese, søke etter eller på annen måte **tilegne seg**, bruke eller besitte opplysninger som nevnt i § 21 uten at det er begrunnet i helsehjelp til pasienten, administrasjon av slik hjelp eller har særskilt hjemmel i lov eller forskrift.

Helseforvaltningens taushetsplikt

hol § 12-1

- Enhver som utfører tjeneste eller arbeid etter denne loven, har taushetsplikt etter forvaltningsloven §§ 13 til 13 e. Overtredelse straffes etter straffeloven § 209.
- Taushetsplikten gjelder også fødested, fødselsdato, personnummer, statsborgerforhold, sivilstand, yrke, bopel og arbeidssted.

Type regulering som kan oppheve taushetsplikten

- Anonymitet
- Samtykke fra den opplysningene gjelder
- Bestemmelser om
 - Opplysningsrett
 - Opplysningsplikt
 - Meldeplikt
 - Disse tre typene bestemmelsene er forskjellige for ulike organer og personell

Anonymitet

- Hva menes med anonymitet
- **Meget strenge krav** for å sikre "anonymitet"
- Anonymitet er vanskelig å få til lokalt

Samtykke

- Det må være frivillig
- Det må være **informert**; dvs også presiseres
 - Hvilke type opplysninger som kan gis videre
 - Til hvem opplysningene kan gis
 - Hvem det evt. kan innhentes opplysninger fra
 - Hvem som kan få innhentede opplysninger
 - Hva opplysningene skal de brukes til

Helse- og omsorgspersonells rett til uten samtykke å kommunisere med andre

- Kommunikasjon med helsepersonell
 - Hlspl § 25 : ”Med mindre pasienten motsetter seg det, kan taushetsbelagte opplysninger gis til **samarbeidende personell** når dette er nødvendig for å kunne gi forsvarlig helsehjelp.”
- Kommunikasjon med også andre
 - Hlspl § 23 nr. 4: «Taushetsplikt etter § 21 er ikke til hinder for at ... opplysninger gis videre når **tungtveiende private eller offentlige interesser** gjør det rettmessig å gi opplysningene videre»
 - I praksis sjelden aktuell pga av egen bestemmelse om opplysnings-/meldeplikt ved mistanke om alvorlig omsorgssvikt

LÆRING AV BEHANDLINGS- FORLØP, hlspl § 29c

- «Med mindre pasienten motsetter seg det, kan taushetsbelagte opplysninger etter gjøres tilgjengelige for annet helsepersonell som tidligere har ytt helsehjelp til pasienten i et konkret behandlingsforløp. Opplysningene må være nødvendige og relevante for helsepersonellets egen læring eller for kvalitetssikring av helsehjelpen. ...»
- I pasientens journal skal det dokumenteres bl.a. hvem opplysninger har blitt gjort tilgjengelige for, og hvilke opplysninger som har blitt gjort tilgjengelige.

Helsetjenestens rett til å kommunisere med andre, hol § 12-1

- Opplysning om **oppholdssted** kan likevel gis når det er klart at det ikke vil skade tilliten til helse- og omsorgstjenesten å gi slik opplysning.
- Opplysninger til andre forvaltningsorganer etter forvaltningsloven **§ 13 b nr. 5 og 6** kan bare gis når dette er nødvendig for å **bidra til løsning av oppgaver etter loven her***, eller for å **forebygge vesentlig fare for liv eller alvorlig skade** for noens helse.
 - *dvs. oppfylle formålsbestemmelsen (jf. § 1)

Lovens formål

- forebygge, behandle og tilrettelegge for mestring av sykdom, skade, lidelse og nedsatt funksjonsevne,
- fremme sosial trygghet, bedre levevilkårene for vanskeligstilte, bidra til likeverd og likestilling og forebygge sosiale problemer,
- sikre at **den enkelte** får mulighet til å leve og bo selvstendig og til å ha en aktiv og meningsfylt tilværelse i fellesskap med andre
- sikre tjenestetilbudets kvalitet og et likeverdig tjenestetilbud,
- sikre samhandling og at tjenestetilbudet blir tilgjengelig for pasient og bruker, sikre nødvendig **opplæring av pasient, bruker og pårørende, samt sikre at tilbudet er tilpasset den enkeltes behov**
- sikre at tjenestetilbudet tilrettelegges med respekt for den enkeltes integritet og verdighet og
- bidra til at ressursene utnyttes best mulig

Helsepersonells meldeplikt...

- Avvergingsplikt, strl § 196
- Opplysnings- og meldeplikten overfor barnevernet, helsepersonelloven § 33
 - Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som kan føre til tiltak fra barneverntjenestens side.
 - Uten hinder av taushetsplikt etter § 21 skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til barneverntjenesten når det er grunn til å tro at et barn
 - «er eller vil bli mishandlet, utsatt for alvorlige mangler ved den daglige omsorgen eller annen alvorlig omsorgssvikt»
 - har alvorlig sykdom uten å få hjelp
 - alvorlige atferdsvansker, jf. nevnte lov § 4-24
 - blir utsatt for menneskehandel
 - Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av lov om barneverntjenester, skal helsepersonell gi slike opplysninger. Slikt pålegg kan bare gis i typetilfeller som nevnt i barnevernl. § 6-3 (saker av alvorlig art).

Meldeplikt overfor politiet

Hlspl § 31: «Helsepersonell skal varsle politi og brannvesen dersom dette er nødvendig for å avverge alvorlig skade på person eller eiendom»

Helsepersonells meldeplikt, hlspl § 32

- Den som yter helsehjelp, skal i sitt arbeid være oppmerksom på forhold som bør føre til tiltak fra den kommunale helse- og omsorgstjenesten, og skal av eget tiltak gi den kommunale helse- og omsorgstjenesten opplysninger om slike forhold etter å ha innhentet samtykke fra pasienten, eller så langt opplysningene ellers kan gis uten hinder av taushetsplikt etter § 21.
- **Uten hinder av taushetsplikt** etter § 21 skal helsepersonell av eget tiltak gi opplysninger til den kommunale helse- og omsorgstjenesten, når det er grunn til å tro at en gravid kvinne misbruker rusmidler på en slik måte at det er overveiende sannsynlig at barnet vil bli født med skade, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 10-3. Også etter pålegg fra de organer som er ansvarlige for gjennomføringen av den kommunale helse- og omsorgstjenesteloven, skal helsepersonell gi slike opplysninger.

Helsepersonells rett og plikt til å kommunisere ... forts.

- «Når det er **nødvendig for å ivareta behov til pasientens mindreårige barn**, skal helsepersonellet blant annet
 - a) samtale med pasienten om barnets informasjons- eller oppfølgingsbehov og tilby informasjon og veiledning om aktuelle tiltak. Innenfor rammene av taushetsplikten skal helsepersonellet også tilby barnet og andre som har omsorg for barnet, å ta del i en slik samtale
 - b) innhente samtykke til å foreta oppfølging som helsepersonellet anser som hensiktsmessig
 - c) bidra til at barnet og personer som har omsorg for barnet, i overensstemmelse med reglene om taushetsplikt, gis informasjon om pasientens sykdomstilstand, behandling og mulighet for samvær. Informasjonen skal gis i en form som er tilpasset mottakerens individuelle forutsetninger.»
- Gjelder tilsvarende for pasientens mindreårige søsken

Barnevernets rett og plikt ...

- Meldingsfasen
 - Bvl § 6-7a
- Undersøkellesfasen
 - Fvl § 13 b nr 2 og nr 5, jf bvl § 6-7, og bvl § 6-7a
- Tiltaksfasen,
 - Bvl § 13 b nr 5, jf bvl § 6-7, og bvl § 6-7a
- Avslutning av sak
 - Bvl § 6-7 a

Barnevernets rett og plikt ..., bvl § 6-7a; tilbakemelding i forbindelse med melding

- Barneverntjenesten **skal** gi den som har sendt melding til barneverntjenesten, jf. § 4-2, **tilbakemelding**. Tilbakemeldingen skal sendes innen tre uker etter at meldingen ble mottatt. Tilbakemelding kan unnlates i tilfeller der meldingen er åpenbart grunnløs, eller der andre særlige hensyn taler mot å gi tilbakemelding.
- Tilbakemeldingen **skal** bekrefte at meldingen er mottatt. Dersom meldingen kommer fra melder som omfattes av § 6-4 annet og tredje ledd, skal tilbakemeldingen også opplyse om **hvorvidt det er åpnet undersøkelsessak** etter § 4-3.

Barnevernets rett; bvl § 13b nr 2; Informasjon til andre som ledd i å undersøke en sak og iverksette tiltak

- Opplysninger kan brukes til det formål de er innhentet for
- Gi opplysninger til andre for å opplyse saken
 - ”Taushetsplikt etter § 13 b nr. 2 er ikke til hinder for:
 - ...
 - 2. «at opplysningene brukes for å oppnå **det formål de er gitt eller innhentet for**, bl.a. **kan** brukes i forbindelse med saksforberedelse, avgjørelse, gjennomføring av avgjørelsen, oppfølging og kontroll»

Barnevernets rett;
bvl § 6-7 tredje ledd; informasjon til andre som
ledd i å undersøke en sak og iverksette tiltak

- Opplysninger til andre forvaltningsorganer, jf. forvaltningsloven § 13 b nr. 5 og 6, kan bare gis når dette er nødvendig for å fremme barneverntjenestens, institusjonens, senteret for foreldre og barns eller omsorgssenteret for mindreåriges oppgaver ...

Barnevernets rett; Informasjon til andre som ledd i å undersøke en sak og iverksette tiltak (forts)

- ... «Opplysninger må altså kunne gis til skole, barnehage, PP-tjeneste eller helsetjeneste i den grad det er nødvendig for å innhente nye opplysninger. De opplysninger barnevernet sitter med i første omgang, har de fått med sikte på behandling av barnevernsaken, og de må kunne brukes for å innhente ytterligere opplysninger.»
 - (Kjønstad A. 2013 «Taushetsplikt om barn» Kommuneforlaget, og slutter seg her til (siterer) Sandberg K. 1991.)

Barnevernets plikt ...

bvl § 6-7a; tilbakemelding ved undersøkelse

- Dersom det er åpnet undersøkelsessak, skal barneverntjenesten gi **melder som omfattes av § 6-4 annet og tredje ledd***, ny tilbakemelding om at undersøkelsen er gjennomført. Den nye tilbakemeldingen skal sendes innen tre uker etter at undersøkelsen er gjennomført og skal inneholde opplysninger om hvorvidt saken er henlagt, eller om barneverntjenesten følger opp saken videre.

- * dvs: offentlig myndighet, og yrkesutøvere med opplysnings-/meldeplikt

Barnevernets plikt ...

bvl § 6-7a; tilbakemelding om tiltak – avslutning av sak

- Når barneverntjenesten skal iverksette eller har iverksatt tiltak som det er **nødvendig** at melder som omfattes av § 6-4 annet og tredje ledd får kjennskap til av hensyn til sin videre oppfølging av barnet, **kan** barneverntjenesten gi meldereren **tilbakemelding om tiltakene**.

Helsepersonell og tverrfaglige/-etatlige team

- Konsekvensene av ulik taushetsplikt

Nærmeste pårørendes rettigheter

Hvem er pårørende/nærmeste pårørende, pbrl § 1-3?

- «Pasientens pårørende: **den pasienten oppgir** som pårørende og nærmeste pårørende. Dersom pasienten er ute av stand til å oppgi pårørende, skal nærmeste pårørende være den som **i størst utstrekning har varig og løpende kontakt** med pasienten, likevel slik at det tas utgangspunkt i følgende rekkefølge: ektefelle, registrert partner,¹ personer som lever i ekteskaplignende eller partnerskaplignende samboerskap med pasienten, barn over 18 år, foreldre eller andre med foreldreansvaret, søsken over 18 år, besteforeldre, andre familiemedlemmer som står pasienten nær, verge eller fremtidsfullmektig med kompetanse på det personlige området.»

1. Krav på å motta informasjon om pasient og bruker, pbrl § 3-3

- «Dersom pasienten eller brukeren **samtykker** til det eller **forholdene tilsier det**, skal pasientens eller brukerens nærmeste pårørende ha informasjon om pasientens eller brukerens helsetilstand og den helsehjelp som ytes.»

Krav på å motta informasjon om pasient og bruker, forts. pbrl § 3-3

- Er pasienten eller brukeren over 16 år og «åpenbart ikke kan ivareta sine interesser på grunn av fysiske eller psykiske forstyrrelser, demens eller psykisk utviklingshemming», har både pasienten eller brukeren og dennes nærmeste pårørende rett til informasjon etter reglene i § 3-2. (dvs som kompetent pasient)

Krav på å motta informasjon om pasient og bruker som ikke anses samtykkekompetent, forts. pbrl § 4-3 fjerde ledd

- Det er helsepersonellet som beslutter om en pasient er å anse som ikke samtykkekompetent eller ikke, jf. pbrl § 4-3.
- En slik avgjørelse skal være begrunnet og skriftlig, og **om mulig** skal den straks legges fram for, foruten pasienten, nærmeste pårørende slik at denne er informert, jf. pbrl § 4-3 andre ledd.

Krav på å motta informasjon om pasient og bruker, forts. pbrl § 3-3

- «Dersom en pasient eller bruker dør og utfallet er **uventet** i forhold til påregnelig risiko, har nærmeste pårørende rett til informasjon om dødsfallet og hva som er **omstendighetene** rundt dette»,

Krav på å motta informasjon knyttet til mindreårige, pbrl § 3-4

- Hovedregler.
- Unntak

2. Krav på innsyn i journal, pbrl § 5-1 fjerde og femte ledd

- De nærmeste pårørende har rett til innsyn i pasientens og brukerens journal **på samme vilkår og i det samme omfang som de har rett til informasjon,**
- Etter en pasients eller brukers død har nærmeste pårørende rett til å få innsyn i journalen «om ikke **særlige grunner** taler mot det»,

3. Formidler av pasientens oppfatninger, pbrl § 4-6 og 4-6a

- Når det er aktuelt å gi helsehjelp til pasienter som ikke er samtykkekompetente, skal det «**der det er mulig** ... innhentes informasjon fra pasientens eller brukerens nærmeste pårørende om hva pasienten eller brukeren ville ha ønsket».
- Tilsvarende gjelder ved bruk av varslings- og lokaliseringsteknologi

4. Pårørende som informanter/kunnskapskilde

- Kravet i hol § 4-1, sphtjl § 2-2 og hlspl § 4 om faglig forsvarlig og omsorgsfull hjelp, innebærer begge at helsepersonell og helsetjenesten må og ta i betraktning, og eventuelt aktivt søke opplysninger fra pårørende.

5. Retten til å medvirke ved beslutninger, pbrl § 3-1 tredje ledd

- «Dersom pasienten ikke har stykkekompetanse, har pasientens nærmeste pårørende rett til å **medvirke** sammen med pasienten.»

Retten til å medvirke ved beslutninger, forts., hab. forskr. § 16 og 19

- «Pårørende skal trekkes med i arbeidet i den utstrekning pasienten og brukeren og pårørende ønsker det». Det forutsettes videre at helsepersonellet skaffer seg «oversikt over hva ... pårørende vil bidra med i planarbeidet»,

Retten til å medvirke ved beslutninger, døende pasient, pbrl § 4-9

- «Dersom en døende pasient ute av stand til å formidle et behandlingsønske, skal helsepersonellet unnlate å gi helsehjelp dersom pasientens nærmeste pårørende **tilkjennegir tilsvarende ønsker** (dvs motsetter seg livsforlengende behandling), og helsepersonellet etter en selvstendig vurdering finner at dette også er pasientens ønske og at ønsket åpenbart bør respekteres.»

6. Retten for verge til å fatte beslutning for pasient, pbrl § 4-7

- «Pasient som er fratatt rettslig handleevne på det personlige området etter vergemålsloven § 22 tredje ledd, skal i så stor utstrekning som mulig selv samtykke til helsehjelp. Dersom det ikke er mulig, kan **vergen samtykke** på vegne av pasienten.»
 - Vergen opptrer da i helsepersonellets sted ved spørsmål om samtykke

7. Tvangstiltak - overfor personer med psykisk utviklingshemming, hol. kap. 9

- Før det treffes slik beslutning i form av skriftlig vedtak om bruk av tvang eller makt, skal det utenom i de akutte nødssituasjonene undersøkes hvilken holdning pasientens eller brukeren «representant» har til tiltaket, jf. § 9-7 andre ledd bokstav f. Med pasientens representant menes dennes **verge**. Pasienter og brukere med psykisk utviklingshemming har vanligvis verge. Om verge ikke er oppnevnt, skal det oppnevnes før beslutning treffes. - I praksis er det ofte en nær pårørende av pasienten eller brukeren som er verge

Tvangstiltak - overfor rusmiddelavhengige, hol. kap 10

- **Pårørende** til kan gi melding til helse- og omsorgstjenesten i kommunen om personer med omfattende rusmiddelproblematikk. Da har den plikt til å foreta nødvendige undersøkelser om det kan være aktuelt å bruke tvang, jf. helse- og omsorgstjenesteloven § 10-1. **Pårørende** som har gitt meldingen har i etterkant krav på å få vite resultatet av vurderingen som helse- og omsorgstjenesten har gjort på bakgrunn av meldingen.

Tvangsvedtak, pbrl kap 4A - gjennomføring av helsehjelp overfor ikke samtykkekompetente

- Nærmeste pårørende skal involveres ved
 - At det innhentes informasjon om hva pasienten evt. ville ha ønsket
 - Ved at de får vite om vedtaket
 - Ved at de får vite om klageadgang

8. Rettigheter som pårørende omsorgsgiver

- Kommunene skal ha **tilbud om opplæring/veiledning, avlastningstiltak og omsorgslønn** til personer med særlig tyngende omsorgsarbeid, jf. hol § 3-6.
- Spesielt om omsorgslønn: - Pårørende med nevnte type omsorgsoppgaver har ikke krav på lønn. Men dersom kommunen først legger til grunn at omsorgsarbeidet dekker nødvendig helse (omsorgs)hjelp og dermed er en forpliktelse for kommunen, vil det sannsynligvis være åpenbart urimelig og da ulovlig ikke å gi omsorgslønn for denne delen av omsorgsarbeidet

Rettigheter som omsorgsgiver, forts.

- Den som har særlig tyngende omsorgsarbeid, kan kreve at helse- og omsorgstjenesten **treffer vedtak** om at det skal settes i verk tiltak for å lette omsorgsbyrden og hva tiltakene i tilfelle skal bestå i, jf. pbrl § 2-8. Bestemmelsen gir ingen selvstendige rettigheter ut over å få truffet et vedtak. Men bestemmelsen medfører at kommunen f eks ikke kan la være å behandle en søknad eller utsette behandlingen

9. Rett til opplæring, sphtjl § 3-8

- «Sykehuset skal særlig ivareta følgende oppgaver ... 4. Opplæring av pasienter og pårørende.»

10. Rett til opplysninger, råd og veiledning

- Forvaltningslovens § 11. Der angis forvaltningens plikt til å veilede dem som er i kontakt med den; forvaltningen skal sette personer i stand til best mulig å ivareta sine interesser:
- Forvaltningsorganene har innenfor sitt saksområde en **alminnelig veiledningsplikt**. Formålet med veiledningen skal være å gi parter og andre interesserte adgang til å vareta sitt tarv i bestemte saker på best mulig måte. ... Uavhengig av om sak pågår, plikter forvaltningsorganet innen sitt saksområde å gi veiledning som nevnt i annet ledd til en person som spør om sine rettigheter og plikter i et konkret forhold som har aktuell interesse for ham.
- Hol § 3-6, § 4-2a

11. Krav på omsorgsfull hjelp, hlspl § 4.

- «Helsepersonell skal utføre sitt **arbeid** i samsvar med de krav til forsvarlighet og omsorgsfull hjelp som kan forventes ...».
- Bestemmelsen innebærer ikke bare at pasientene og brukerne har dette kravet, men også at pårørende har krav på å bli omsorgsfullt møtt av helsepersonellet.

12. Barn som pårørende, hlspl § 10a

- Til voksen, og til søsken
- Helsepersonell som yter helsehjelp til «pasient med psykisk sykdom, rusmiddelavhengighet, eller alvorlig somatisk sykdom eller skade», skal avklare om pasienten har mindreårige barn, dvs. barn under 18 år. Dersom pasienten har barn i denne alderen, skal helsepersonellet «bidra til å ivareta behovet for informasjon og nødvendig oppfølging» som de kan ha som følge av foreldres tilstand.

13. Klagerett

- Nærmeste pårørende med særlig tyngende omsorgsoppgaver klage over ikke å ha fått materielle krav oppfylt, jf. pbrl § 7-2.
- Dette gjelder krav de har om avlastningstiltak, omsorgslønn og vedtak om eventuelle tiltak, jf. ovenfor. Erfaring fra klagebehandlingen er at ca. 40 % av dem som klager over ikke å ha fått avlastningstiltak eller omsorgslønn får medhold, jf. Statens helsetilsyn (Tilsynsmeldingene, f eks 2014 s. 43).

Klagerett, forts.

- Nærmeste pårørende kan klage over ikke å fått oppfylt særskilte saksbehandlingsrettigheter og andre formelle rettigheter **de selv har**. Dette omfatter tilfeller der egen rett til informasjon, retten til å medvirke, retten til journalinnsyn, retten til opplysninger, råd, veiledning, og retten til opplæring er satt til side

Klagerett, forts.

- Pårørende (ikke bare nærmeste pårørende) kan også påklage vedtak som direkte gjelder pasienten og brukeren, og da i tillegg dem selv indirekte; eksempelvis vedtak knyttet til personlig assistanse, støttekontakt og andre avgjørelser om helse og omsorgstiltak, eventuelt også brudd på saksbehandlingsregler. Men pårørende må da opptre som **formelle representanter** for pasientene og brukerne.

Styringsrett, lojalitetsplikt og
ytringsfrihet, varslingsplikt

NORMHIERARKIET i arbeidslivet

- Lov og forskrifter
- Kollektive avtaler
- Individuelle avtaler
- Styringsretten
 - Retten til å ansette og si opp, organisere, lede og bestemme, fordele og kontrollere arbeid
 - Retten til å bestemme ansettelse og oppsigelse

STYRINGSRETTE

- Styringsretten er "restkompetanse" hos arbeidsgiver
- Påvirkes av endringer i lovgivningen og innholdet i avtalene
- "Demokratiseringslinjen" – spredning av makt ...

LOJALITETSPLIKTEN

- Lojalitetsplikt
 - Går ut på å handle i samsvar med den andres interesser
 - Må ikke fremme andres og/eller egne interesser på bekostning av arbeidsgiver
- Ulovfestet lojalitetsplikt, jf Rt 1990 s 607
 - Gjelder gjensidig mellom arb.giver og arb.taker
- Hvem gjelder lojalitetsplikten overfor
 - Virksomheten (arbeidsgiver)- ikke ansatte høyere i hierarkiet
- Lojalitetsplikten beskytter legitime interesser – ikke illegitime ...

YTRINGSFRIHET - hvorfor?

- Frihet til å uttale seg (om fakta og angi meninger)
- Grunnleggende demokratisk rettighet
- Disiplinerende funksjoner
 - offentlig fokus
- Korrigerende funksjoner
 - avdekker svakheter
- Spesielt i det offentlige:
 - Allmennhetens informasjonsbehov
 - Fremmer bedre beslutningsgrunnlag
 - Bidrar til informasjon til politisk mindretall

LOJALITETSPLIKT OG YTRINGSFRIHET – RETTSLIG RAMMEVERK

- Ansettelsesforholdet regulert av
 - arbeidsmiljølovens regler
 - avtaleverket
- Styringsretten og lojalitetsplikten regulert av
 - ulovfestede (domstolsutviklede) arbeidsrettlige prinsipper,
- Ytringsfriheten regulert av
 - EMK og Grunnloven § 100

SKJÆRINGSPUNKTET MELLOM LOJALE OG ILLOJALE YTRINGER STYRES AV

- Summen av mange ulike faktorer:
- Formålet med ytringen
 - hevn/skade
 - bidra til forbedring
 - følge opp retningslinjer
- Skade/risiko for skade
 - kritikk neppe illojalt i seg selv
 - risiko for skade likevel antagelig nok
 - "skade" - et vidt begrep i denne sammenheng

SKJÆRINGSPUNKTET forts.

- Innholdet i ytringen
 - Fakta vs meninger
 - Fakta må være riktige/nesten riktige
 - Aktsom i forhold til om fakta er riktig
- Formen på ytringen
 - Saklig vs polemisk form (sak, person)
 - Hvilken form andre har gitt den

SKJÆRINGSPUNKTET forts.

- Identifikasjonsfaren
 - presentasjonsmåten
 - personlig vs ansatt
 - ledere/andre talsmenn
- Fremgangsmåte for ytring
 - ta opp forholdet internt først?
 - varsle om at det publiseres?
 - arbeidsgiver har "stengt av"
 - arbeidsgiver "truer"

SKJÆRINGSPUNKTET forts.

- Stillingens karakter
- Mottakerkretsen
 - allmennheten gjennom aviser mv
 - fagpersonell via særlige tidsskrifter
- Politiske ytringer mot virksomheten
 - utgangspunktet: frihet
 - gjelder i det private og det offentlige
 - begrenses likevel for ledere i det offentlige

SKJÆRINGSPUNKTET forts.

- Interessemotsetninger
 - arbeidsvilkår
 - omprioriteringer
 - nedbemanninger
- Informasjon som fremgår av offentlig tilgjengelige dokumenter
- Særlig om
 - Uttalelser tjenestevei
 - Uttalelser til budsjettvedtak
 - Uttalelser til overordnet organ
 - Uttalelser til interesseorganisasjoner

SKJÆRINGSPUNKTET forts.

- Uttalelser til massemedia
 - holdbarhetskravet
 - intern aktivitet før media
 - ikke krav om foreleggelse
 - Interne retningslinjer begrenser ikke retten
- Uttalelser til fagforeningen
- Uttalelser til tilsynsmyndigheten

SAK I EN KOMMUNE – innenfor ytringsfriheten

Avgjørelse fra **Sivilombudsmannen sak 2014/379**

- **Kommunen uttalte** om en ansatt:
- *«Verken i intervjuet eller leserinnlegget er det uttrykkelig uttalt at As ytringer kun representerer hans egne synspunkter. I intervjuet er A presentert som «sykehjemslege» og det fremgår at han også er fastlege og rådgivende lege i Demensteamet i X. Han har underskrevet leserinnlegget med egen navn, samt «Fastlege og sykehjemslege». Rollen som sykehjemslege, og derved ansatt i kommunen, er derfor fremtredende. Dette understrekes også av innholdet i hans uttalelser, og av bildebruken. Han er i begge oppslagene avbildet på sykehjemmet.»*

SAK I EN KOMMUNE –innenfor ytringsfriheten

Avgjørelse fra Sivilombudsmannen sak 2014/379 forts.

- **Kommunen fortsatte:**

- *«Av innholdet i to av de oppslagene fremgår det at A, som lege ved sykehjem og derved også som fagperson, er sterkt kritisk til hvilke følger kommuneadministrasjonens budsjettforslag vil ha for eldreomsorgen.»*

- **Sivilombudsmannen uttalte:**

- *Selv om det er slik, ligger dette innenfor ytringsfriheten. Det følger ikke av opptredenene at legen opptrer som talsperson for kommunen.*

VARSLING; SIVILOMBUDSMANNEN OM VARSLER OG VARSLING

- Varsler:
 - ”en som identifiserer uforsvarlige, inkompetente, uetiske eller ulovlige situasjoner på arbeidsplassen og rapporterer om dette til noen som kan ha makt til å stoppe feilen”
- Varsling
 - ”Det er i utgangspunktet et godt grunnlag for en samfunnsdebatt at de tjenestemenn som arbeider med et felt til daglig, kan uttale seg fritt om forhold de kjenner til Åpenhet i virksomheten og tjenestemennsfrihet til å ytre seg bidrar til effektiv kontroll med virksomheten. Beskyttelse av tjenestemenns adgang til å uttale seg og deres frimodighet er derfor viktig.”

HØYESTERETT OM VARSLING;

Rt 2003 s 1614

- Høyesterett uttalte

- "Whistle blower" representerer en verdi både for bedriften og samfunnet. Derfor må man "innen rommelige grenser akseptere kritiske ytringer både innad i en bedrift og utad ...".
- Dette omfatter "... svakheter ved de systemer som skulle søke å ivareta de ulike parters interesse ..." ... "manglende sikkerhet" ... "manglende vern" ... "store muligheter for at det ble begått feil" ... "tale om en rent faglig kritikk som A rimeligvis måtte være fullt berettiget til å fremsette".
- også forhold utenfor eget arbeidsområde må til en viss grad kunne videreføres til ledelsen og til internrevisjonen
- derimot; alvorlige og grunnløse beskyldninger om urettmessig opptreden kan derimot ikke fremsettes, herunder påstander om forhold som vil være straffbare.

VARSLINGSRETT – Arb.miljøl. 2A-1

- *(1) Arbeidstaker har rett til å varsle om kritikkverdige forhold i arbeidsgivers virksomhet. ...*
- *(2) Arbeidstakers fremgangsmåte ved varslingen skal være forsvarlig. Arbeidstaker har uansett rett til å varsle i samsvar med varslingsplikt eller virksomhetens rutiner for varsling. Det samme gjelder varsling til tilsynsmyndigheter eller andre offentlige myndigheter.*
- *(3) Arbeidsgiver har bevisbyrden for at varsling har skjedd i strid med denne bestemmelsen.*

VERN MOT GJENGJELDELSE - Arb.miljøl. § 2 A-2

- (1) Gjengjeldelse mot arbeidstaker som varsler i samsvar med § 2 A-1 er forbudt. ... Dersom arbeidstaker fremlegger opplysninger som gir grunn til å tro at det har funnet sted gjengjeldelse i strid med første punktum, skal det legges til grunn at slik gjengjeldelse har funnet sted hvis ikke arbeidsgiveren sannsynliggjør noe annet.
- (2) Første ledd gjelder tilsvarende ved gjengjeldelse mot arbeidstaker som gir til kjenne at retten til å varsle etter § 2-A1 vil bli brukt, for eksempel for å fremskaffe opplysninger.

PLIKT TIL Å UTARBEIDE RUTINER FOR VARSLING – arb.miljøl § 2A-3

- Dersom forholdene i virksomhetene tilsier det, plikter arbeidsgiver å utarbeide rutiner for varsling i samsvar med § 2 A-1 i tilknytning til det systematiske helse-, miljø- og sikkerhetsarbeidet.
- Slike rutiner skal uansett utarbeides der det er fler enn fem arbeidstakere.

TAUSHETSPLIKT VED VARSLING TIL OFFENTLIG MYNDIGHET – Arb.miljøl. § 2A-4

- (1) Når tilsynsmyndigheter eller andre offentlige myndigheter mottar varsel om kritikkverdige forhold, plikter enhver som utfører arbeid eller tjeneste for mottakerorganet å hindre at andre får kjennskap til arbeidstakers navn eller andre identifiserende opplysninger om arbeidstaker.
- (2) Taushetsplikten gjelder også overfor sakens parter og deres representanter. Forvaltningsloven §§ 13 til 13 e gjelder ellers tilsvarende.

VARSLINGSPLIKT

- PLIKTE TIL Å OPPLYSE OM FORHOLD SOM "KAN MEDFØRE FARE FOR PASIENTERS SIKKERHET"

- Meldeplikt til tilsynsmyndigheten, hpl § 17
 - "Helsepersonell skal av eget tiltak gi tilsynsmyndighetene informasjon om forhold som kan medføre fare for pasienters sikkerhet."
- Relevante momenter for å bestemme hvor langt plikten rekker.
- Skal man si fra til arbeidsgiver først?
- Anonymitet?

Pasienters rett til erstatning

NPE-ordningen - oversikt

- Historien – bakgrunnen
- Hvem inngår i ordningen
- Arbeidsmåten – avgjørelsene

PASIENTERS RETT TIL ERSTATNING

- Tre kumulative vilkår må være oppfylt
 - Det må foreligge en skade som medfører et "økonomisk tap"
 - Det må være "årsakssammenheng" mellom helsehjelpen og skaden
 - Det må foreligge et såkalt "ansvarsgrunnlag"

HVA FORSTÅS MED SKADE

- Økonomisk tap
 - Tap i inntekt
 - Ekstrautgifter
- Invaliditet
- Tap av forsørger
- Oppreisning (tort og svie)

HVA FORSTÅS MED ÅRSÅKSSAMMENHENG

- Helsehjelpen ”mest sannsynlige årsak”
 - Forskjellig fra sikkert
 - Forskjellig fra nesten sikkert
- Bevisbyrdespørsmål
 - Vanlig bevisbyrde
 - Omvendt bevisbyrde

HVA FORSTÅS MED ANSVARSGRUNNLAG ETTER PASIENTSKADELOVEN

- Rettslig grunnlag for å knytte ansvar til en handling
 - Ikke krav om uaktsomhet

ANSVARSGRUNNLAG I PASIENTSKADELOVEN - § 2

- Pasienten og andre som har lidt tap på grunn av pasientskade, har krav på erstatning når skaden skyldes
 - a) svikt ved ytelsen av helsehjelp, selv om ingen kan lastes
 - Eksempel: En kvinne utviklet skade på balansenerven som følge av medisinerings med antibiotikumet Gentamycin. Det ble konkludert med at det hadde vært «for langvarig medisinerings», og hun fikk medhold.
 - b) teknisk svikt ved apparat, redskap eller annet utstyr som er brukt ved ytelsen av helsehjelp,
 - c) smitte eller infeksjon, når dette ikke i hovedsak skyldes pasientens tilstand eller sykdom,
 - d) vaksinasjon

TILNÆRMING TIL FORSVAR- LIGHET; - og feil svikt

For sen henvisning

- Mannen var flere ganger til legen med smerter i nedre deler av magen. Tilstanden ble vurdert som omgangssyke. Magesmertene vedvarte i flere måneder, med kvalme, diaré og oppkast, uten at legen fant grunnlag for å ta blodprøver eller avføringsprøver.
- Da han kom til legen flere ganger med vedvarende magesmerter, diaré og vekttap skulle han vært henvist til undersøkelse på sykehus. Først da han fikk ny fastlege et halvt års tid etter, ble han vist til undersøkelse av tarmen. Fem måneders forsinket diagnose av tykktarmskreft.

For sen henvisning

- Over flere år ble han med ujevne mellomrom fulgt opp hos fastlegen og øyelege med kontroll av øynene og medisinerings mot høyt blodtrykk. Ble også noen ganger tatt blodprøver med kontroll av kreatininverdien. Relativt tidlig i forløpet ble kreatinin målt forhøyet. Verdien steg utover de neste to – tre årene, uten at mannen ble henvist videre til spesialist for kontroll av nyrefunksjonen.
- Etter retningslinjene skal pasienter med stigende kreatininverdi henvises til nyrelege når nyresvikten er moderat. Mannen skulle vært henvist til spesialist for videre utredning og behandling på tidspunktet da blodprøvene viste at kreatininverdien begynte å øke, ca syv år før han ble innlagt på sykehus med akutt nyresvikt.

For sen henvisning

- Kvinnen hadde i flere år blitt fulgt opp av fastlegen på grunn av svimmelhet, søvnløshet og ryggplager, og henvist til behandling i psykiatrien. Sykmeldt og falt etter hvert ut av arbeid. Fastlegen fulgte opp med blodprøver, viste tidlig at kvinnen hadde avvikende verdier, og som kunne tolkes som begynnende lavt stoffskifte. Fastlegen tok nye blodprøver hvert år, uten å følge opp prøvesvarene.
- Etter fire-fem år begynte kvinnen å få invalidiserende symptomer; var trøtt og sliten, mistet hår, besvimte og hadde smerter i hele kroppen. Hun var deprimert og trengte psykiatrisk behandling for dette. Ble innlagt på sykehus ble riktig diagnose ble stilt. Hun hadde da svært lavt stoffskifte og alvorlig jernmangel.
- Behandlingen og oppfølgingen kvinnen fikk hos fastlegen ikke var i tråd med god medisinsk praksis. Hun skulle hatt aktiv oppfølging for stoffskiftet fra første gang det ble registrert avvik i verdiene for skjoldbruskkjertelen som produserer tyroksin.

ANSVARSGRUNNLAG I PASIENTSKADELOVEN - § 3

- Dersom årsaken til en skade på en pasient ikke kan bringes på det rene, og skaden sannsynligvis skyldes ytre påvirkning på en pasient under behandlingen, **skal det normalt antas** at skaden skyldes feil eller svikt ved ytelsen av helsehjelp.

ANSVARSGRUNNLAG I PASIENTSKADEOVEN - § 2

forts. (rimelighet)

- Selv om det ikke foreligger grunnlag for erstatningsansvar etter første og annet ledd, kan det unntaksvis ytes erstatning når det har skjedd en pasientskade som er **særlig stor eller særlig uventet, og som ikke kan anses som utslag av en risiko som pasienten må akseptere**. Det skal legges vekt på om det er gitt tilstrekkelig informasjon på forhånd.

ANSVARSGRUNNLAG (legemidler) I PRODUKTANSVARSLØVEN

- (1) Legemiddelforsikringen etter § 3-4 erstatter skade etter kapitlet her **uten hensyn til om produsent, importør eller annen forsikringspliktig har skyld** i skaden eller har ansvar for sikkerhetsmangel etter kapittel 2.

ANSVARSGRUNNLAG I PRODUKTANSVARSLOVEN

- (2) Det «... gis **likevel ikke erstatning** i den utstrekning skaden
 - (a) er en følge av feilekspedering eller forveksling av legemiddel eller annen forsømmelse på apotek, hos lege, i sykehus eller annet omsetningsledd,
 - (b) er voldt på annen måte enn ved påreknelig bruk av legemidlet, herunder bruk i strid med forsvarlig og spesifisert advarsel eller uriktig bruk som skyldes forsømmelse av legen ved feilordinasjon eller mangelfull vegledning,

ANSVARSGRUNNLAG I PRODUKTANSVARSLØVEN, forts

- (c) er en følge av at legemidlet ikke har virket eller ikke har virket effektivt nok, eller
- (d) skyldes bivirkning som det i skadelidtes situasjon er rimelig at han selv bærer følgene av. Ved denne vurderingen legges vekt på hans helsetilstand før bruken, legemidlets betydning for hans sykdom, legemidlets forutsatte og faktiske virkninger, skadens art og omfang og forholdene ellers.
- (3) Ved forsøksskader gjelder likevel ikke unntakene i nr. 2 bokstav (a) eller (b).

ANSVARSGRUNNLAG I PRODUKTANSVARSLØVEN, eks.

- En ung kvinne brukte p-pillen Microgynon. Hun utviklet hjerneslag fire år etter at hun begynte med p-pillen. Det ble konkludert med at dette er en sjelden og alvorlig bivirkning av legemiddelet, og hun fikk medhold.

NOEN TALL ...

- Skadefrekvens ...
- Informasjonsfrekvens ...
- Meldefrekvens ...
- Antall som får erstatning ...
- Utbetalingsstørrelse ...
- Medhold/avslag ...
- Kjønnfordeling ...
- Berettigede til erstatning ...